

FRAUHAMMER KRISZTINA

Imák, áldások, kegyes üzenetek – eszközök a sikeres jövőhöz?

Vallásos tárgyú lánclevelek az interneten

Az internetes kommunikáció korában gyakran hallhatjuk azt a figyelmeztetést, hogy „Ne küldj tovább lánclevelet!” vagy „Azonnal töröld ki!” E felszólítások hátterében az a vélekedés áll, hogy a lánclevelek elindítóinak a célja az adatok gyűjtése, a levelezőrendszerek felesleges terhelése, álhírek terjesztése. Ezeknek a céloknak az eléréséhez a levelek szerzői jól megszerkesztett meggyőzőési sémákat követnek, amelyekkel a kételkedőket is továbbküldésre sarkallják.¹ Így mindannyiunk levelesládájában rendszeresen felbukkannak ilyen levelek, bizonyítva, hogy az óvás ellenére továbbküldik azokat. A jelen elemzésbe bevont vallásos témájú lánclevelek² többsége például a saját levelezőrendszerembe érkezett a 2012–2016 közötti időszakban. Többnyire a tágabb baráti körömből, akik között a mélyen hívőtől (köztük egy katolikus paptól) az alternatív vallási jelenségekre nyitottig sokféle beállítottságú ember megtalálható. Sokszor természetesen a populáris kultúra iránt érdeklődő néprajzosnak címezve kerültek hozzám a levelek, többnyire azonban kifejezetten a levelezők láncolatába való bevonás céljával. Mindezek felvetik a kérdést: vajon valóban pusztán jól megszerkesztett, meggyőző és – az internet technikai lehetőségeinek köszönhetően – könnyen továbbküldhető szövegekről van szó? Vagy a levelek továbbküldéséhez társított pozitív ígéretek, illetve fenyegetések megvalósulásának hiedelme motiválja a továbbítást? Esetleg a jövő befolyásolásának a vágya és az ehhez kapcsolódó rítusok? Magam abból a feltevésből indulok ki, hogy itt egy évszázados hagyományokkal rendelkező írásgyakorlat és a hozzá kapcsolódó, szintén ősi hiedelmekkel van dolgunk, még akkor is, ha a bennük rejlő tudás olykor az adathalászat eszközévé válik. Az itt bemutatott lánclevelek elemzésével ezt a megállapítást kívánom alátámasztani.

Tanulmányomban a tematikailag tág területet magába foglaló lánclevél-forráscsoportból³ itt most csak a vallási témájúakat kívánom elemezni. A levelek közül ezek azok, amelyek leginkább kontinuitást mutatnak az évszázados múltú lánclevélírás szokásával.

Alapvetően egy pragmatikai szinten összetartó, ám heterogén szöveggörpuszról van szó. Találunk köztük imákat, látomásokban kapott égi üzeneteket, kegyes történeteket és életbölcösségeket tartalmazó szövegeket egyaránt. A jelentésbeli hasonlóságok, az azonos funkció, valamint a konkrét kommunikációs szituációban való előfordulás okán (levélírás az interneten) mégis egy egységként kezelhetjük őket.⁴ Összesen 25 darab levelet elemeztem, melyeket négy fő típusba soroltam: 1. Isten áldását ígérő üzenetek, 2. fenyegetések, figyelmeztető üzenetek Istentől, 3. „hathatós” imaszöveg és képek, 4. életbölcösségeket tartalmazó szövegek.

Célom nem a leleplezés, nem egyfajta népművelő szándék vagy az elfogadott katolikus állásponttal való ütköztetés volt.⁵ Sokkal inkább annak megértése, hogy miféle hiedelmek jelennek meg ezekben a szövegekben. Megragadhatóak-e ezek? Mennyiben hagyományosak, illetve új keletűek e hiedelemtartalmak? Továbbá, értelmezhetjük-e ezeket a leveleket egyfajta divinációs technikaként, azaz a jövő befolyásolásának eszközeként? Illetve hogyan kapcsolódik össze bennük a vallásos, spirituális elmélyülés a jövőbeli jóléttel és lelki egyensúllyal? A leveleket vizsgálva arra is keresem a választ, hogy milyen elképzelésekből építkeznek a szövegek. Vallásos tapasztalatokon alapulnak, vagy inkább babonának tartott álhírekkel készítetik az olvasót a továbbküldésre? Az is megválaszolásra vár, hogy a média milyen szerepet kap e hiedelmek közvetítésében, illetve a tömegkommunikációs eszköz funkciói hogyan befolyásolják a lánclevél műfajának tartalmi, formai jegyeit? A következőkben ezekre a kérdésekre adok választ.

I. Kontinuitás és innováció – történeti áttekintés

A levélírás és a mindennapi íráshasználát gyakorlatában nem ismeretlenek a vallásos tartalmú, lánclevél jellegű írott szövegek. A szakirodalom *egékből alábocsátott levelek*, *Himmelsbriefe*, *Letters from Heaven* néven tartja számon ezeket. Ezek egy istenségtől származó írásos kinyilatkoztatást, üzenetet vagy imaszöveget tartalmaznak, és levél alakjában találják meg sajátos formájukat.⁶ A műfaj gyökereit a Biblia keletkezésének korában kell keresnünk, amit a Szentírásban többször is előforduló isteni eredetű levél motívuma igazol.⁷ Ezt követően évszázadokon átívelve, folyamatosan adatható az ilyen típusú levelek, üzenetek, írott szövegek és imák másolásának és továbbadásának gyakorlata szerzte a világból.⁸ Az európai hiedelemrendszerben tehát volt egy olyan kulturális elemsor, amely lényegében ugyanazt az üzenetet hordozta, mint a ma is ismert lánclevél.⁹

Feljegyzések tanúsága szerint, már a középkorban is ismertek voltak olyan „mindenkor magánál hordozható” imaszövegek, melyeket valószínűleg másoltak, másolt változatukat amulettként használtak. A legrégebbi felgyűjtött szövegvariánsok a 19. század végén, a 20. század elején kerültek forgalomba, többnyire ponyvanyomtatványként vagy kézirat másolatban, ilyen volt például a *Tóbiás áldása*, a *Hét mennyei szent zár*, *Szent Mihály levele*, *Csodálatos kép*, *Szent levél*, *Az Úr Jézus 15. tit*

*kos szenvedése.*¹⁰ Ezeket használhatták gyülekezeti alkalmakon felolvasásra, a vallási ismeretek és előírások terjesztése céljából,¹¹ imaként, kilenc napon át imádkozva szükséghelyzetekben vagy a haldokló fölött elmondva, hogy kínjai múljanak, és könnyebben távozhasson a túlvilágra.¹² Másolása, olvasása mágikus erővel is képes volt felruházni a leveleket, így golyótól,¹³ betegségtől, bajtól védett,¹⁴ vagy peres ügyek rendezése esetén segített.¹⁵ Ismertek paraszt próféták, szent asszonyok kezéből született szent vagy apokrif levelek is. Ilyenek a kárpátaljai Borku Mariska protestáns szent levelei, a szintén kárpátaljai Szanyi Mikó Borbála látomásban kapott ígéreteit összefoglaló „Örökkévaló Evangéliuma” és az apátfalvi Újvári Erzsébet apokrif levelei.¹⁶ Tartalmukban ezek vallásos buzdító szövegek, bibliaértelmezések hívők és nem hívők számára. Az ezekben közvetített égi üzeneteket, ígéret és imákat szintén gyakorta másolták és adták kézről kézre, mint az égi kegyelmek közvetítőit, testi-lelki gyógyulást hozó szöveget.¹⁷

Ez a vázlatos áttekintés azt mutatja, hogy a vallásos témájú levélírás hagyományköréhez többféle szövegcsoporthoz köthetünk: imákat, égi üzeneteket és kegyes történeteket, a hit szerencsét, gyógyulást hozó erejéről. Ami közös bennük, az az egyéni hit elmélyítésére, valamely vallási cselekedet végzésére buzdító tartalom, amelyhez a mindennapi élet számos területéhez kapcsolódó jövőbeli pozitív ígéret (védelem szükséghelyzetben, gyógyulás), ritkábban fenyegetések társulnak. Ezek beteljesülése a szövegek továbbküldéséhez, másolásához, illetve birtoklásához kötött.

Ismert, hogy a postai úton terjedő szerencse lánclevelek variánsai ezekből a vallásos tartalmú szövegekből nőttek ki.¹⁸ Az internetes levelezés általánossá válásával a műfaj új lendületet kapott, hisz a sokszorosítás és a továbbítás is jóval egyszerűbbé vált.¹⁹ Alan Dundes, a műfajt kutató amerikai folklorista emellett arra is felhívja a figyelmünket, hogy nem pusztán a könnyű technikai reprodukció lehetőségének köszönhető a lánclevelek életképessége. A geometriai progresszió vonzását, azaz az ugrásszerűen növekvő mennyiség iránti ősi vágyat látja a háttérben. Véleménye szerint az emberben ez a vonzalom legalább annyira régi, mint a sakk eredetének a meséje. Ebben arról olvashatunk, hogy a sakkot feltaláló indiai bölcs a király unalmát elűző játék feltalálásáért annyi búzaszemet kért, amennyi a következő szabály szerint lerakható a saktábla mezőire: az első mezőre egy, a másodikra kettő, a harmadikra négy, a negyedikre nyolc és így tovább. Hamar kiderült, hogy ennyi búza nem terem a földön, sőt az emberiség egész történelme alatt sem termett ennyi. A váratlan mágikus fordulat iránti érdeklődés kétségtelenül abból ered, hogy egy jelentéktelen kezdeti számból, mégpedig az egyből, hogy lesz viszonylag rövid idő alatt csillagászati számjegy. Véleménye szerint ez a hirtelen növekedés iránti vágy figyelhető meg a lánclevelek ígéreteiben.²⁰

A vallásos tematikájú levelek is nyilvánvalóan építenek erre a vágyra és a folyamatos továbbküldés elősegítésére olyan hivatkozási alapokat hoznak fel, amelyek ősi hiedelmekhez és vallásos tapasztalatokhoz kapcsolódnak. Ezek a digitális médiák korában is működőképes tudástartalmak. Életképessé teszik és szabályoz-

zák az olvasó, illetve továbbküldő viselkedését, mert meggyőzővé „varázsolják” a leveleket. A következőkben ezeket a hivatkozási alapokat veszem sorra, rámutatva azokra a tartalmi, formai és stíláriis változásokra is, amelyek a digitális levélváltozatokban megjelennek.

II. Hivatkozási alapok: vallásos tapasztalatok és hiedelmek

1. Az égi eredet

A klasszikus szent levelek esetében láthatunk, hogy éppen az által nyertek mágiikus funkciót, hogy Istentől, az „égiektől” eredeztették magukat. Ebből az égi eredetből vezették le eseménybefolyásoló, bajelhárító és gyógyító hatásukat. Az interneten terjedő szövegekben égi eredetre való konkrét hivatkozást (például: égből szállt alá, vagy Szent Mihály által az Úr Jézus küldte) ritkán olvashatunk. Ugyanakkor az üzenetek Istentől, Máriától való származására szinte mindenütt történik utalás:

- Kérjük, olvassa el mielőtt hazamegy, vagy ha otthon van már, olvassa ezt végig. Az én nevem Isten
- Szűz Máriának nagyon sürgős kérése jutott el hozzám [...].
- Az Isten megkért, hogy mondjam meg neked [...].

Míg a hagyományos, papír alapú lánclevelek esetében az égi eredet egy valós (fizikális) „alászállást” jelent, addig az internetes variánsok szövegét sokszor Isten, Jézus szóbeli üzenetéből vagy Mária-jelenések (Fatima, Međugorje), látomások szövegéből eredeztetik. Az eredet tehát sokkal kevésbé kézzel fogható, hiszen „pusztán” egy látomás vagy magánkinyilatkoztatás tapasztalatára épít. Ennek ellenére a transzcendens szférához való kapcsolás elve e modern változatoknak is meghatározó összetevője maradt.²¹ Ez nem pusztán egy hivatkozási alap, hanem egyben a hatásosság záloga is.

A lánclevelek látomásokból, magánkinyilatkoztatásokból való generálása azért sem meglepő, mert napjainkban különösen megszorodtak a világhálón és a kegytárgy-kereskedelem kínálatában is azok a blogok, honlapok és kiadványok,²² ahol Jézus és Mária üzeneteit naponta aktualizálva olvashatjuk.²³ Különösen krízishelyzetekben, például háborúk esetén kerülnek be újra és újra a levelezőrendszerek keringésébe az ilyen jellegű üzenetek. Ez sem új elem a lánclevelek műfajában. Számos néprajzi kutatás rámutatott már arra, hogy a háborúk, így például az első világháború és a szerb háborúk során mindig nagyon népszerűvé váltak az óvó, védő, vallásos buzgóságra buzdító szent levelek.²⁴ A 21. század fegyveres konfliktusai újra előhívták az ilyen jellegű narratívákat. Példaképp egy 2016. január 5-i keltezésű levelet hozok, melyben a Közel-Keletről induló háborúra figyelmezteti a međugorje-i Szűzanya az olvasót:

Akadályozzátok meg a háborút! A szűzanya kérése Iván látnokhoz
 Nagyon közel van a háború! Mindenki részére! A háború a Közel-Keleten indul
 el a komoly helyzet miatt és elterjed az egész világon. Meg kell akadályozno-
 tok. Az egész világnak minden percben imádkoznia kell! A papok nyissák ki a
 templomaik kapuját és hívniük kell az embereket a rózsafűzér imádkozására,
 és nagyon imádkozzanak. Imádkozzatok, imádkozzatok, imádkoztatok. Ezt az
 üzenetet küldjétek szét az egész világra, és minden felett tegyétek gyakorlattá.
 [...] Ezt az üzenetet komolyan kell venni, hogy eljusson mindenkihez, és hogy
 az ima elinduljon.

Ahogy a fenti példa is mutatja, ezek a típusú levelek többnyire egy meghatározott időpontban való imádkozásra, vallásos megtérésre buzdítanak, és cserébe háborúk megakadályozását, a gonosz legyőzését és a világ megmentését ígérik. Azaz, egyrészt segítik értelmezni az olvasó számára az „idők jeleit”. Másrészt olyan konkrét instrukciókkal szolgálnak a helyes hétköznapi viselkedést illetően, amelyeket alkalmasnak tartanak a világ jelenségeinek befolyásolására.

2. Erős imák

Számos levél épít ismert vagy kevésbé ismert imák szövegére, illetve arra a vallási tapasztalatra, hogy az imádkozó hisz abban, hogy a transzcendens képes az emberi életbe és az őt körülvevő természeti világba is beavatkozni. Ezért is keresi a vele való találkozás lehetőségeit.²⁵ Ennek a kapcsolatfelvételnek, találkozásnak az egyik legősibb, minden vallásban jelen lévő megmutatkozása az ima. Általa válik áthidalhatóvá – igaz, csak időlegesen – a mindennapi anyagi világ és az isteni, spirituális világ közti szakadék. A vallásos funkció mellett, az egyház szent szövegeihez, imáihoz és szentelményeihez gyakran kapcsolódik mágikus, oltalmazó és szerencsét hozó funkció is (lásd ráolvasások).²⁶ Évszázadok óta jelen vannak kultúránkban azok a hathatósan (hathatósabbnak) tartott imák, amelyekhez valamiféle járulékos mágikus hatást társítanak: golyótól védenek, döghaláltól óvnak, a szülés, a bírósági eljárás, egy utazás lefolyását segítik. Az ilyen vallásos-mágikus funkciójú imák lánclevelekben való megjelenése nem jelent újdonságot, a kontinuitás teljesen egyértelmű. Igaz, az interneten továbbított imákat nem kapcsolják ilyen konkrét krízishelyzetekhez, sokkal általánosabb és spirituális jellegű ígéretek (áldás, kegyelem, béke, boldogság) kapcsolnak hozzájuk, amelyek a jövőre nézve pozitív megerősítést adhatnak az olvasónak.²⁷

Ezekre a mágikus-vallásos igényekre és funkciókra építenek azok a levelek, amelyekben imák, főképp a Miatyánk és Üdvözlégy Mária imádság mondására buzdítanak: „Mondj el egy Üdvözlégy Máriát, és fordulj egy kéréssel a Szűzanyához! [...] Amikor lent vagy a mélyponton, semmire se képesen, Isten fönt tervez valamit számodra.” Az is megfigyelhető, hogy számos esetben olyan ígéretekkel egészítik ki az imákat, amelyek hatásosabbá, ráolvasásszerűvé teszik ezeket a fohászokat:

- Ez egy nagyon erős ima!
- Atyám, kérlek vigyázz arra és áldd meg azt, aki olvassa ezt a levelet.
- Uram sétálj át a házamon és vidd el minden aggodalmamat, betegségemet. Kérlek vigyázd, gyógyítsd a családomat. Kérlek a nevedben.
- Összpontosíts a következő mondatra: Isten akarata sosem vezet olyan helyre, ahol az isteni kegyelem nem vigyáz Rád!

Míg azonban a ráolvasások elmondása meghatározott körülményekhez (emberi, állati betegség, természeti katasztrófa, kártevők elküldése, szerelem stb.) és meghatározott rítuscselekményekhez kötött (keresztvetés, kereszttrajzolás, víz kiöntése, tárgyak elrejtése, eldobása stb.), többnyire tudatosan elhatározott mágikus eljárás, addig a lánclevelek felbukkanása mindig spontán. Így nem beszélhetünk arról, hogy itt a mindennapi élet eseményeinek, tudatos és tervezett befolyásolásáról lenne szó. A levelezőrendszerben véletlenszerűen megjelenő üzenetek pusztán arra adnak lehetőséget, hogy továbbküldésük által kinyilvánítsuk a bennük közvetített ígéret teljesülésébe vetett vágyunkat, illetve hitünket.

3. Egyéni spirituális elmélyülésre ösztönzés

A vizsgált lánclevelek szinte mindegyikénél megfigyelhető, hogy olvasóikat rövid, egyénileg is megvalósítható spirituális elmélyülésre vagy valamely vallásos cselekedet elvégzésére ösztönzik.

- Azt akarom, hogy tölts 30 percet velem ma
- Az elkövetkezendő 60 másodpercben, hagj abba mindent, amit csinálsz és használd ki ezt az alkalmat!
- Egy napon, egy órában, ugyanabban a percben rózsafűzér imára fogjuk össze az embereket; Csupán mondj el egy Miatyánkot azért a személyért, akitől ezt az üzenetet kaptad [...] Másodszor küldd el ezt a levelet az összes ismerősödnek! Nemsokára egyre több ember fog érted imádkozni, és egyre több embert megnyersz az egymásért való imádkozásra!
- Csöndesedj el, gondolkozz és érezd meg Isten hatalmát az életedben!
- Mondj el egy Üdvözlégy Máriát és fordulj egy kéréssel a Szűzanyához!
- Gyermekeim, hívlak titeket hogy imában és alázatban egy nagy láncban fogjatok össze!
- Az imádság az egyik legszebb elfogadható ajándék. Bízz a Mindenségben annyira, hogy tudd, pontosan ott vagy, ahol lenned kell. Ne felejtse el a végtelen lehetőségeket, amelyek a hitből erednek. Használd az adottságokat, amelyeket kaptál, és add tovább a szeretetet, amely megadatott számodra.

Az imádkozásra, az alapimák elmondására, kilencszeri ismétlésére való felszólítás szintén nem új eleme a láncleveleknek. Az internetes variánsokban azonban elmarad a parancsoló hangnem és az ehhez társuló, a vallásgyakorlás elmaradásáért

kilatásba helyezett konkrét büntetésekkel való fenyegetés.²⁸ Ez szintén segítheti az olvasót a levél továbbküldésében.²⁹ A korábbi, hagyományos papír formátumú levelekből ismert további egyházi előírások (vasárnapi templomlátogatás, gyónás, tízparancsolat) megtartására vonatkozó figyelmeztetések ugyancsak teljesen eltűntek a szövegekből. Sokkal általánosabb érvényű, egyházilag kevésbé kötött cselekedetek betartására hívják az olvasót az üzenetek szerzői: imádkozz, csendesedj el, meditálj, nézz magadba, fogadj meg különféle életvezetési tanácsokat. Ezek a kérések jól értelmezhetők a vallásukat nem gyakorló hívők, és azok számára is, akik a szervezett egyház körein kívül vannak, de van bennük egyfajta nyitottság az individuális spirituális elmélyülésre. A spirituális élményeket nyújtó lehetőségek napjainkban tapasztalható átláthatatlan sokfélesége azt jelzi, hogy ezekre sokakban van nyitottság, sőt igény. Paul Zulehner vallásszociológus egyenesen egy megatrendről beszél, másutt a vallás alternatívájaként olvashatunk a különféle spirituális élményeket nyújtó formák szaporodásáról.³⁰

4. Ígéreték és elvárások

A vallásos-mágikus tapasztalatokra való hivatkozás, az egyéni spirituális elmélyülésre buzdítás mellé állított ígéreték és elvárások sora teszi leginkább mágikussá a vallásos tartalmú lánccleveleket. Itt a továbbküldés elvárását mint a megvalósulás zálogát, és az ehhez kapcsolt, jövőre vonatkozó pozitív és negatív ígéreték sorát kell említeni. A vizsgált levelek szerencsével, sikerrel, boldogsággal, áldással, békével, az életcélok megvalósulásával, boldogulással, meglepetéssel, örömmel kecsegtetik a továbbítást vállaló olvasókat.

- Semmit sem kaptam, amit akartam és mégis megkaptam mindent, amire szükségem volt.
- Csupán szeress engem, az áldás már úton van!
- Sikerrel fogsz járni minden területen és eléred céljaidat!
- A mi Atyánk átsétált a házamon, és minden bajomat elvitte!

A szövegek amulettyszerű használatából, azaz a magánál hordozásból eredő mágikus elemek (golyótól való védelem, segítség szülésben, perekben, konkrét betegségekben) gyakorlatilag eltűntek ezekből az elektronikus szövegváltozatokból. Egyetlen olyan levél van a birtokomban, amely egy csodás erejű képhez különféle ígéreteket kapcsolt:

Ez a kép szent és csodát tesz...

Argentína elnöke kapta ezt a képet és hülyéskedésnek gondolta, 8 nap múlva a lánya elhunyt. Egy férfi szintén megkapta ezt a képet és elküldte azonnal a másolatait (továbbította). A meglepetés az volt számára, hogy megnyerte a lottónyereményt. Alberto Martinez szintén megkapta ezt a képet és odaadta a

titkárnöjének, hogy csináljon belőle másolatokat, de elfelejtette őket szétosztani, a nő elveszítette a munkáját, a férfi pedig a családját. Ez a kép szent és csodát tesz, ne felejtétek el 13 napon belül továbbítani, legalább 20 embernek.

Anyagi javak gyarapodásával, pénzküldemények érkezésével is ritkán kecsegtetnek már a mai, vallásos tartalmú internetes üzenetek. Az újabb ígérek elsősorban szellemi-lelki síkon tartanak lépést az anyagi javak mindennapjainkat ostromló kínálatával.³¹ A bennük felkínált általános értékek és tanácsok leginkább napjaink kollektív félelmeit és az azokhoz kapcsolódó kollektív vágyakat tükrözik vissza.

A telefonjaink – vezeték nélküliek, a tűzhelyeink – láng nélküliek, jövőszemléletünk – remény nélküli, az életfelfogásaink – hit nélküliek, a babáink – apák-anyák nélküliek, az érzéseink – szív nélküliek, a neveléseink – érték nélküliek, a gyerekeink – modor nélküliek, a diplomaink – hívek nélküliek, a népeink – Isten nélküliek.

A továbbküldéshez társított pozitív ígérek ellentétpárjaként, igaz, kis számban (három levél esetében), megjelennek a továbbítás elutasításához kapcsolt mágius jellegű negatív ígérek is:

- 6 percen belül tovább kell ezt küldened, vagy kellemetlen meglepetés ér. Igaz ez akkor is, ha nem vagy babonás, vagy általában nincs vagy kevés a hited
- miután megkapta a levelet elfeledkezett róla, néhány nap múlva munkanélkülivé vált
- elfelejtették a másolatokat szétosztani, a nő elveszítette a munkáját, a férfi pedig a családját

Két dolgot figyelhetünk meg az ígérekkel kapcsolatosan. Egyrészt kimutatható a büntetéseknek és nyereményeknek egyfajta oppozícióba állítása a siker–sikertelenség; boldogulás–boldogtalanság fogalompárok mentén.³² Ehhez kapcsolódóan megfigyelhető (igaz, egyre ritkábban), hogy a levelekben ígértek beteljesülésének, azaz a sikerességnek a záloga, a levél meghatározott számban (10, 12, 20), meghatározott határidő alatti (13 nap, 1 nap, 1 perc, 30 másodperc) sokszorosítása. Ilyen – imák egyszeri, háromszori, kilencszori elmondására vonatkozó utasítások – a ráolvasásokban is megjelennek, ami az elvárásoknak megfelelően elévült továbbküldést a ráolvasások elmondásához teszi hasonlónak.³³ Másrészt azonban megállapítható, hogy ezeknek a mai levélváltozatoknak a többsége elsősorban pozitív, általános emberi értékeken nyugvó megerősítésekre, leggyakrabban a vallásos áhítat elmélyítésére épít. Ez viszont a levelek alapképletét fellazítja, és némiképp megfosztja mágikus tartalmuktól.

5. Igazoló történetek

A levelek továbbküldéséhez kapcsolt pozitív és negatív ígéreteket a legtöbb levél egy vagy több igazoló történettel támasztja alá, hogy ezzel is megerősítse az olvasót abban, hogy a levelet tovább kell küldenie. Az internetes levelekből sem tűntek el az ilyen jellegű történetek. Ezek ugyanúgy ellentétpárokba rendezhetőek, mint a továbbküldéshez társított ígérek. A pozitív jellegű igazoló történetekben arról olvashatunk, hogy az olvasó: lottót nyert, munkát talált, öröm éri; a negatív jellegű igazoló történetek halálról, munka elvesztéséről, család elvesztéséről tudósítanak. A levelek többségében azonban az igazoló történetek az anyagi világ értékeit a transzcendens világ értékeivel állítják szembe. Az előbbihez a gonoszt, a roszzsát, a halált, az utóbbihoz a jót, az életet, a lelki békét társítva.

Egy fiatal férfi felkészül arra, hogy diplomát szerez. Sok hónapig csodálta a gyönyörű sportautót egy kereskedő bemutatótermében, és tudván, apja megengedheti magának, azt mondta neki, hogy ez minden, amit akar. Az érettségi közeledtével a fiatalember várta, hogy az apja megvásárolja az autót. Végül reggel az érettségi napján, az apja szólította őt a dolgozószobájába, és azt mondta neki, hogy milyen büszke, hogy egy ilyen szép fiú, és mennyire szereti őt. Átadott neki egy szépen becsomagolt dobozt. Kíváncsi, de kissé csalódott, a fiatalember kinyitotta a dobozt, és talált egy szép, bőrkötéses Bibliát, az ő nevével, aranyozott dombornyomásos. Dühösen, felemelte a hangját az apjára és azt mondta: „Rengeteg pénzed van, és nekem egy Bibliát adsz?” kirohant és otthagya a Bibliát. Sok év telt el, és a fiatalember nagyon sikeres volt az üzleti életben. Volt egy szép otthona és csodálatos családja, de rájött, hogy az apja már nagyon öreg. Úgy gondolta, talán el kellene menni hozzá. Ő nem látta érettségi óta. De mielőtt intézkedett volna, kapott egy táviratot: édesapja elhunyt, minden vagyonát őrá hagyta. Szükséges, hogy jöjjön azonnal haza, mert intézkednie kell. Amikor megérkezett az apja házába, szomorúság és megbánás töltötte el a szívét. Elkezdett keresgélni apja fontos dokumentumai között és látta, hogy a Biblia új, mint ahogy otthagya évekkel ezelőtt. Könnyekkel szemében kinyitotta a Bibliát, és elkezdte lapozni. Az apja gondosan kihangsúlyozta a következő verset: Máté 7:11. „Ha azért ti gonosz léteketek tudtok a ti fiaitoknak jó ajándékokat adni, mennyivel inkább a ti mennyei Atyátok jókat azoknak, a kik kérnek tőle?!” Ahogy olvassa ezeket a szavakat, egy autókulcs esik ki a Bibliából, címke rajta, amin a kereskedő neve ugyanazé a kereskedőé, akinél ő a sportkocsit látta. A címkén volt egy időpont, az érettségi napja, és a következő ráírva: **KIFIZETVE.**

Ebben a bináris szemléletű világban az anyagi javak hajszolása az evangéliumi alapokra vagy egyszerűen a legalapvetőbb emberi értékekre (szeretet, tisztelet, egészség) helyezett életszemlélettel áll szemben.

[...] Vehetsz órát
 De időt nem;
 Vehetsz könyvet
 De tudást nem;
 Vehetsz pozíciót
 De tiszteletet nem [...]

Az igazolást szolgáló történetek korunk vágyaira, az értékek válságára és az ebből adódó bizonytalanságokra nyújtanak az olvasónak válaszokat, illetve megoldási stratégiákat. E javaslatok középpontjában legtöbbször az egyéni hit megerősítése és individuális spirituális tapasztalatok szerzése áll. Számos esetben – a meggyőzés részeként – már magának a levélnek a továbbküldése is a hit megvallásának próbájaként jelenik meg, Jézus szavaira hivatkozva.

- Ha hiszel Istenben, küldd tovább ezt az üzenetet!
- Kérlek ne szégyellj követni ezeket az utasításokat! Jézus mondja: „Mert ha valaki szégyell engem és az én beszédeimet e parázna és bűnös nemzedék előtt, azt az Emberfia is szégyellni fogja, amikor eljön Atyja dicsőségében a szent angyalokkal.”
- Ez egy egyszerű teszt. Ha szereted Istent, és bizonyosságot teszel hatalmas tettről, amiket az életben elvégzett, küldd el ezt az üzenetet mindenkinek, akit ismersz és annak is, akitől kaptad!
- Ez próba, ne szakítsd meg.

A hit megvallására való buzdítás mellett a kétely eloszlatására szolgáló utasítások és tanácsok is fontos elemét képezik a szövegeknek:

- Ezt az üzenetet komolyan kell venni, kérlek ne dobd ki, és én segítek neked valamiben amire szükséged van, ezt a levelet soha nem szakították meg, ez nem tréfa.
- Ez igaz akkor is, ha nem vagy babonás, ha nem szégyenkezel, küldd el ezt az üzenet [...] lehet, hogy most haragszotok, én mégis köszönöm, valaki hülyeségnek gondolta, de beigazolódott, hogy nem az, ha lehet kérlek ne szakítsd meg a láncot.
- Ő érted halt meg! Könnyű vicceket, képeket és egyéb butaságot, esetleg pornográfiát küldeni e-mailben. DE ami Istennel kapcsolatos azt esetleg szégyelled továbbadni másoknak, mert az foglalkoztat, hogy mit gondolhatnak erkölcsi felfogásodról?

Az ilyen típusú mondatok „a levél komolyságára figyelmeztetnek, és a kétely eloszlatása által a feladót együttműködésre készítetik”, állapítja meg elemzésében Dégh Linda.³⁴ Ugyancsak erre szolgálnak azok a megjegyzések is, amelyekben azt kínálják fel az olvasónak, hogy elég egy percet Isten előtt tölteni, egy fohászt el-

mondani stb., hiszen ezzel megnyugtadják a gyanakvót, hogy nem kell pénzt küldeni, hókuszpókusz cselekedeteket végrehajtani. Hoppál Mihály véleménye szerint „a freudi elszólás klasszikus példája ez a mondat: éppen azt mondja ki, amiről hallgatni akar. A hitre, bizakodásra való hivatkozás logikai keretet ad az összes többi állításnak: a hit lehetséges világába helyezi a példák konstruálta világot”.³⁵

A levelekhez és tartalmukhoz társított kétely gyakran a továbbító személy hozzáfüzött megjegyzéseiből is kiolvasható. Itt leggyakrabban arra találunk utalást, hogy az olvasó nem hisz az ilyen levekben, de a továbbított levél tanulságos, megfontolandó tartalma felülírja kételyét, és továbbításra sarkallja.

- Kaptam, tanulságos, megfogadandó tanácsokat kínál, a többi nem érdekes [...] nem hiszek benne, de tanácsai megszívlelendők!
- Van valami igazán szép tanítás ezekben a szavakban akkor is, ha nem vagy babonás; talán nem véletlen, hogy most kaptam, elküldöm, mert [...]
- Nem szokásom ilyet küldözgetni, de ez most jól esett.

A lánclevelekben leginkább kételkedőkben éppen ezek a megjegyzések keltik a legnagyobb gyanakvást. Ők leginkább manipulatív nyelvi elemeket látnak az itt felsorolt tartalmakban és az adathalászat negatív hiedelmére hivatkozva utasítják el a továbbítást.³⁶

III. Mai variánsok – egy új műfaj: zenés, képes prezentációk

A korábban papíron terjedő szerencse lánclevelei az internetre felkerülve és annak technikai lehetőségeit kihasználva (könnyű továbbítás, széles körű terjesztés lehetősége, további megerősítő elemek: kép, hang, zene társítása) a műfaj újabb variálódásához vezettek. Így azt tapasztalhatjuk, hogy egyre gyakrabban generálnak látomásokat, látók égi üzeneteiből, imaszövegekből, szép gondolatokból, életbölcsségekből, vallásos tartalmú irodalmú alkotásokból továbbküldhető üzeneteket. Emellett a szövegek reprezentációja is új formát öltött: képekkel, zenével, hangos szöveggel kísért prezentációvá, videoklippé alakult, amely által több kommunikációs csatornán is megerősítést nyer a bennük közvetített üzenet. Ezekből a klasszikus lánclevél legtöbb eleme hiányzik már,³⁷ így például az égi eredetre való hivatkozás, a parancsok, fenyegetések, az előírások, igazoló történetek és a meghatározott számú, meghatározott határidejű továbbküldésre való felszólítás is. Csupán a „Küldd tovább” kérés olvasható a levél főszövegében. Az utóbbi években ezek a zenés-képes levelek újabb fórumokat is meghódítottak maguknak, így például a YouTube-ot, a Facebookot és más hasonló websitokat.³⁸ Itt már a „Küldd tovább” felíratra sincs feltétlenül szükség, hiszen ezek olyan internetes fórumok, ahol a megosztás lehetősége eleve adott. Ezzel párhuzamosan visszaszorulnak az ilyen jellegű ppt-k a levelezések rendszeréből. Azt látjuk tehát, hogy a lánclevél szövegeinek mind a paradigmaticus tengelyén, mind pedig a szintagmatikus ten-

gelyén szinte teljes az átalakulás és gyakorlatilag egy új műfaj született. Funkcióját tekintve is új, hiszen már nem a továbbküldéshez kötött pozitív ígéret megvalósulása, illetve egy esemény befolyásolása a cél, hanem pusztán spirituális tapasztalatok és élmények megosztása.

A levelezés rendszeréből kikerülve, további funkciók is társultak az új típusú üzenetekhez. Bárki írhat hozzájuk kommentárokat, észrevételeket, visszajelzéseket. Ezek szintén arra utalnak, hogy a megosztás, továbbküldés célja az egyéni ima, spirituális elmélyülés segítése.

Mi Atyánk, Érted, értünk, mindenkiért! Nézzétek, olvassátok, hallgassátok szeretettel, és küldjétek mindenkinek, akinek szüksége van Imára, és az Úr segítségére! Ezt a videómat még a 2010-es árvízkárosultakért készítettem, egy továbbküldős e-mail alapján. De Imára mindenkinek szüksége van, lehet [...] Ezért mindegy mikor készült a videó, soha nem évül el!

Néha arról számolnak be a kommentek szerzői, hogy a megosztott zenés-képes prezentáció az ima eszközüvé, segédeszközüvé válik, olykor közös imára inspirál:

- elmondtam én is veled együtt az imát
- veletek imádkoztam [...] együtt hatásosabb
- Imádkoztam ISTENEMHEZ!! KÖSZÖNÖM A SZÉP VIDEÓT

Emellett többen beszámoltak arról is, hogy lelki vigaszt, életvezetési tanácsot kaptak az üzenetekből, így például:

- Ha csak egy embernek segít már az jó!
- Küldöm azoknak, akik még nem tudják!
- Olyan, mintha rólam szólna
- Minden nap meghallgatom többször is. Ha jó a kedvem, azért, ha rossz a kedvem azért.
- Köszönöm a videót, megértettem ojan dolgokat, amit eddig nem értettem az életben, tiszta szívből köszönöm.
- Köszönöm szépen ezt [...] az élményt [...] örülök, hogy ide betévedtem [...] feltöltöttem szeretettel:).

Azt láthatjuk tehát, hogy a zenével, képekkel kísért szöveges videók lehetőséget teremtenek arra, hogy olvasóik – igaz, csak virtuálisan – hasonló gondolkodású személyekkel találkozzanak. Ezáltal kapcsolatok keletkeznek, közösségek jönnek létre, ahol meg lehet élni az imádkozás gyakorlatát vagy éppen lelki segítséget lehet nyújtani másoknak. A lényeg nem az egyes felekezetek dogmáiban való hiten, sokkal inkább valamely transzcendens létezőhöz intézett imában, annak erejében és az alapvető emberi értékekbe vetett hiten van.

Konklúzió

Összegzésként elmondhatjuk, hogy napjaink újfajta folklórában sem tűntek el a vallásos tárgyú lánclevelek. Azt is megfigyelhettük, hogy a technika nem fosztotta meg teljesen a leveleket a hozzájuk kapcsolt hiedelmektől. Sőt, azt láthattuk, hogy az internet olyan technikai hátteret kínál, amely elősegíti a lánclevelek fennmaradását és újabb variánsok kialakulását. Így az évszázados hagyományokkal rendelkező lánclevelek, alkalmazkodva az internet adta technikai lehetőségekhez, sok esetben új formát öltöttek, olykor elvesztve korábbi jól szervezett struktúrájukat. Nyelvezetükben megújultak, tematikailag színesedtek és formai kivitelezésükben is változatosabbá váltak. A bennük kifejezésre jutó csodás, illetve mágikus fordulat iránti vágy azonban máig megragadható, hiszen az elektronikus kommunikációs technológiák fejlődésével formálódó globális faluban³⁹ ugyanúgy a mindennapi élet része a varázslat, a csoda utáni vágyakozás. Ezt az igényt az éppen aktuális kollektív vágyak (egészség, munka, család megőrzése) és kollektív félelmek (halál, háború, egzisztenciális bizonytalanság, globalizáció) tartják mozgásban, „mindig olyan formát keresve a kultúrában, amely lehetőséget ad arra, hogy megjelenjenek, tovább adhatóak legyenek”.⁴⁰ Ezeknek a vágyaknak és félelmeknek egyféle lehetséges mai narratívái a modern vallásos tartalmú lánclevelekben jelennek meg. A bennük olvasható, vallásos tapasztalatra való hivatkozás (isteni sugalmazás, ima és vallásos áhítat ereje, megtérés, bűnbánat) és ezek továbbküldéséhez társított pozitív ígérek azt bizonyítják, hogy hiedelmeink kultúránknak kevésbé változó elemei közé tartoznak.⁴¹ Felbukkanásuk gyakorta határ- vagy krízishelyzetekhez köthető (föld megmentése, háború megakadályozása, elanyagiasodott, globalizálódó világ veszélyei), ahol a racionális viselkedés vagy gondolkodás nem kielégítő, nem ad elegendő magyarázatot. Itt kap szerepet az emberi lény utópista fantáziája,⁴² ami esetünkben a levelek továbbításához kapcsolt, a jövőt érintő pozitív hatások hiedelmében manifesztálódik. Ezen a ponton tudjuk ezt a szövekkorpuszt és magának a továbbításnak a cselekményét valamelyest a divinációs gyakorlatok sorához kapcsolni. Ismét hangsúlyoznunk kell azonban, hogy itt nem egy előre elhatározott és megtervezett rítusról van szó, mint a jósló technikák esetében, hanem egy, a levelek véletlenszerű felbukkanásával együtt járó spontán akcióról.

A vallásos tárgyú lánclevelek műfajának átalakulása és az ezzel szoros összefüggésben álló prezentációk műfajának születése arra mutat rá, hogy a mai, internetes változatokban egyre jobban halványulnak a továbbküldéshez társított, jövőre vonatkozó mágikus elképzelések, egyre ritkábbak a negatív, fenyegető, parancsoló elemek. A középpontba az imák, az egyén lelki értékeit megerősítő spirituális tartalmak kerülnek. A szövegek mellett megjelenő személyes bejegyzések azt is jelzik, hogy az új variánsok megosztását az imába, a pozitív tartalmú életbölcességek támogató jellegébe vetett hit és az erről szerzett tapasztalat motiválja. Ebben az esetben a továbbküldés/megosztás célja már nem a jövő eseményeinek befolyásolása, hanem ennek az élménynek és az abból eredő pozitív tapasztalatnak a tudatos megosztása.

Jegyzetek

- 1 Marinov–Dezső–Pál (2006); Schirm (2008: 72).
- 2 A lánclevelek olyan levelek, amelyekben a feladó arra kéri a címzettet, hogy továbbítsa meghatározott számú személynek az üzenetet, egyre nagyobb köröket bevonva így a levél olvasói és továbbküldői közé. A továbbküldéshez általában valamely pozitív ígéret kapcsolódik, amelyet egy igazoló történettel támasztanak alá. A továbbküldés elmulasztását (a lánc megszakítását) pedig valamilyen szerencsétlenséggel kapcsolják össze. Erre szintén utalhat a levélben egy igazoló történet. Dégh (2001: 189); Dundes (1966); Dundes–Pagter (1992: 3–5); Hoppál (1998: 75); Schirm (2008: 72).
- 3 A lánclevelekről tematikailag a legnagyobb áttekintést Daniel W. Van Arsdale internetes honlapján, illetve az onnan elérhető lánclevél-adatbázisban találhatjuk (online elérhetőség: http://www.silcom.com/~barnowl/chain-letter/evolution.html#s1-2motivational_categories, hozzáférés: 2017. 02. 14.). Ő a leveleket a következő kategóriákba sorolja: 1. Protection, 2. Charity, 3. Religion, 4. Luck, 5. Advocacy, 6. Money, 7. Parody, 8. Exchange, 9. World Record, 10. Chain Email.
- 4 Hasonló, heterogén, ám pragmatikailag összetartó szövegtörzset alkotnak a ráolvasások. E műfaj esetében is megfigyelhető, hogy „az azonos funkció egy adott konkrét beszédhelyzetben összehozza, sőt összeolvasztja, egymásba fonja a ráolvasás és az ima eltérő formai megoldásait”. Pócs (2014: 17).
- 5 Célkitűzéseim megfogalmazásakor sok motivációt adtak Keszeg Vilmos *Hiedelmek, narratívumok, stratégiák* című könyvének bevezető sorai. Keszeg (2013: 14).
- 6 Szojka (1990: 184).
- 7 Ilyen isteni eredetű, égből alábocsátott írásnak tekinthető a tízparancsolat, és a Jelenések könyvében angyaltól a földre küldött, majd a próféta által lenyelt papírtekercs (Jel 10,8–10). Bővebben lásd *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens* (továbbiakban HdA) *Himmelsbrief* szócikke (Stübe 1931/32a): 21–27.
- 8 Daniel W. Van Arsdale lánclevél-adatbázisának az *Égi leveleket* áttekintő fejezetében görög, arab, örmény, szír, etióp, zsidó, sőt iszlám égi leveleket is említ különböző történelmi korokból (online elérhetőség: <http://www.silcom.com/~barnowl/chain-letter/evolution.html>, hozzáférés: 2017. 02. 14.). Továbbá jó áttekintést találhatunk még: Heim (1961: 13–20). Az égi levelek egyes történelem során kialakult típusairól a HdA megfelelő szócikkei adnak részletes tájékoztatást: Stübe (1930/31: 1111–1112; 1931/32a: 21–27; 1931/32b: 1246–1247; 1935/36: 1384–1385; 1936/37: 99–104). Az egyes szócikkekre Szojka Emese tanulmánya irányította rá a figyelmemet.
- 9 Hoppál (1998: 84).
- 10 Bálint (1943: 117–118; 1998: III/375–376); Ujváry (1980); Hoppál (1998); Lengyel (2003); Szojka (1990); Fülöp (2013).
- 11 Leggyakrabban a tízparancsolatra emlékeztető, annak szellemét magán viselő erkölcsi követelések, tiltások és a vasárnap megszentelésének parancsa olvasható bennük. Bővebben lásd Molnár (1986: 441).
- 12 Silling (1992: 373–393).
- 13 Jung (1994: 7–17, 18–34).
- 14 Bálint (1943: 117); Jung (1994: 35–67); Szojka (1990).
- 15 Lovász (2002: 75); Szojka (1990).
- 16 Küllős–Sándor (2009); Réthey-Prikkel (2007).
- 17 Küllős–Sándor (2009: 32–37).

- 18 Hoppál (1998: 82–84); Szojka (1990: 189); Arshdale (2016).
- 19 Dégh (2001: 189–192).
- 20 Dundes (1966: 14).
- 21 Szojka (1990, 187).
- 22 A teljesség igénye nélkül néhány ilyen témájú magyar oldal online elérhetősége: <http://jezusuzenete.hu/>, <http://www.medjugorje.hr/hu/medjugorjei-jelenesek/a-szuzanya-uzenetei/>, <http://www.medjugorjeportal.hu/uzenetek>, <http://www.masodikeljovetel.hu/>, <http://www.szeretetlang.hu/>, <http://www.masodikeljovetel.hu/> (hozzáférés: 2016. 03. 31.).
- 23 Az ilyen jellegű internetes oldalaknak az egyik legalaposabb elemzését olvashatjuk az olasz Paulo Apolito kulturális antropológus *The Internet and the Madonna* című 2005-ös könyvében. A szerző a benningtoni Vermontban (USA) élő Laura Zink látnok égből kapott üzeneteinek és látomásainak elemzésén keresztül mutatja be, miként hat az internet a látomás jelenségének reprezentációjára. Művében rámutat, hogy a hatvanas évek Amerikájában, a vallási élet hanyatlását felpezsdíteni szándékozó törekvések vezettek a látomások számának ugrásszerű növekedéséhez. Ez a folyamat váratlan – a II. Vatikáni Zsinat szándékaival ellentétes – hatásokat is eredményezett. A vallási élet bizonyos területein megjelent ugyanis egy olyan zsinat előtti légkör, amely egyes premodern vallási gyakorlatokhoz való visszatérést eredményezett. E gyakorlatok keveredése a modern technológiák lehetőségeivel egy nagyon eklektikus jelenséggé vált, amelyben a mirákulumok és csodák neobarokk vallásossága a modern telekommunikáció tárgyaival és eszközeivel keveredik. E jelenséggör legismertebb példája Medjugorje, amelynek kegyhellyé válásában fontos szerepet kaptak a tömegkommunikációs eszközök. Apolito arra is rámutat, hogy tapasztalata szerint a technika nem fosztja meg a szentséget, a transzcendenst minden aspektusától. A látnokok a technikában egyedülálló erőforrást látnak, amely segítségével a világ újra elvarázsolhatóvá válik, lehetőséget teremt arra, hogy bizonyos helyek, eszközök, tárgyak, személyek újra szentté váljanak, olyanok is, akik az intézményesített vallás keretein belül nem válnak azzá. Bővebben lásd Apolito (2005).
- 24 Ez sem új elem a lánclevelek műfajában. Számos néprajzi kutatás rámutatott már arra, hogy háborúk, így például az első világháború során, a szerb háborúk során mindig nagyon népszerűvé válnak a vallásos tartalmú szent levelek. Bővebben lásd Jung (1994: 7–17); Szojka (1990).
- 25 Lovász (2002: 11).
- 26 Pócs (2014: 15–18).
- 27 Az ismerőseim körében végzett szűk körű felmérésben többen arról számoltak be, hogy épp az ilyen általános tartalmú, spirituális jellegű megerősítő gondolatok azok, amelyek miatt továbbküldik a hozzájuk érkezett leveleket. Arra hivatkoznak, hogy „ha van olyan mondanivalója, ami valaki számára hasznos lehet”, vagy „ha van egy beteg ismerősöm, aki beteg, és segíti őt abban, hogy egy kicsit újra hinni tudjon”, akkor elküldik.
- 28 A 19. század elején, derekán keletkezett iratokban igen részletes a szörnyű büntetések leírása és azok fenyegetésekkel (pestis, háború) való nyomatékosítása. Bővebben lásd Lengyel (2003: 251–252).
- 29 Ismerőseim körében végzett szűk körű felmérésem szerint ez valóban többeket motívált arra, hogy a levelet továbbküldjék. Egyesek viszont arról számoltak be, hogy „Egyre kevesebb bennük a rontás, átok. Amikor még volt bennük ilyen, csak továbbküldtem, tudja fene alapon, tudat alatt csak volt bennem valami félelem, és továbbküldtem.”

- 30 Paul Zulehnert idézi Knoblauch, aki tanulmányában arra hívja fel a figyelmet, hogy a vallásosság individualizálódásának napjainkban egy sajátos formája van kialakulóban, egy individuális, egyházilag nem kötött privát hit, amelyet ő a spiritualitás fogalmával ír le. Definíciója szerint ez egyfajta személyes hivatkozás Istenre, illetve egy transzcendens létezőre. Középpontjában az egyéni tapasztalás áll, amely lehetővé teszi, hogy nem egy dogmában kell hinni, nem annak képviselőit kell követni, hanem a saját tapasztalatot. Ez a tapasztalatorientáltság egyúttal a karizma generalizálódásához vezet, így nemcsak a szervezett egyházakhoz tartozóknak, hanem potenciálisan mindenki számára nyitott lehetőséget kínál. Knoblauch (2010: 19–34).
- 31 Lengyel (2003: 252).
- 32 Hoppál (1998: 78–80).
- 33 Hoppál (1998: 79).
- 34 Dégh (2001: 191).
- 35 Hoppál (1998: 78).
- 36 Gyakori tapasztalatom, hogy a levelek továbbküldése helyett az adathalászatra vagy vírusterjesztésre figyelmeztető üzeneteket küldenek tovább az emberek.
- 37 Alan Dundes négy fő strukturális elemre bontotta a láncleveleket: 1. kezdő formula, amely olyan állítást tartalmaz, amely jelzi, hogy lánclevélről van szó, 2. utasítás a levél továbbküldéséről pontos instrukciókkal, illetve utalással arra, hogy a levél hányszor járta már körbe a világot, 3. bizonyító esetek felsorolása, 4. figyelmeztető esetek felsorolása arról, hogy milyen nem kívánatos következményei vannak annak, ha a levelet nem küldik tovább. Bővebben lásd Dundes (1966: 14–15). Dégh Linda öt alapvető elemre bontotta a leveleket: 1. felhívás, könyörgés, 2. eredet kérdése, 3. a levelet visszaküldő szerencsés története, 4. a továbbítás elmaradása miatti szerencsétlenséget leíró eset, 5. instrukció és ígéret. Bővebben lásd Dégh (2001: 189–190).
- 38 Néhány példa a youtube.com oldaláról: Kértem Isten; Megkértem Isten; Teréz anya imája; Indiai bölcsességek; Szent Teréz imája; Egy perc Isten jelenlétében; Bölcs tanácsok, gondolatok. (Hozzáférés: 2016. 03. 31.).
- 39 A globális falu kifejezése Marshall McLuhannek, a kommunikációelmélet egyik legnagyobb teoretikusának a kifejezése. Arra utal, hogy az elektronikus kommunikációs médiumok térnyerésével az emberiség egy korlátozott térbe került, ebben éli életét, hasonlóan a falvak, primitív törzsek egykor zárt világához. Bővebben lásd McLuhan (2001: 45).
- 40 Hoppál (1998: 86).
- 41 Hoppál (1998: 82–86).
- 42 Ernst Bloch az emberi lény utópista fantáziáját az ember optimista világnézetéhez vezető kulcsnak tekinti, amely hiedelmeinkben és azokhoz kapcsolódó szimbolikus cselekedetekben és narratívumokban manifesztálódik. Jelentkezése mindig ott várható, ahol a racionális viselkedés/gondolkodás nem kielégítő, nem ad elegendő magyarázatot. Bloch elméletéről lásd Fosztó (1999).

Bibliográfia

- APOLITO, Paolo 2005: *The Internet and the Madonna. Religious Visionary Experience on the Web*. Chicago–London: The University of Chicago Press.
- ARSHDALE, van Daniel W. 2016: online adatbázis, elérhetőség: <http://www.silcom.com/~barnowl/chain-letter/evolution.html> (hozzáférés: 2017. 02. 14).
- BÁLINT Sándor 1943: *Sacra Hungaria. Tanulmányok a magyar vallásos népiélet köréből*. Kassa: Veritas.
- 1998: *Ünnepi kalendárium 3*. Szeged: Mandala.
- DÉGH, Linda 2001: *Legend and Belief. Dialectics of a Folklore Genre*. Bloomington–Indianapolis: Indiana University Press.
- DUNDES, Alan 1966: Chain Letter: A Folk Geometric Progression. *Northwest Folklore* 1: 14–19.
- DUNDES, Alan–PAGTER, Carl R. 1992: *Work hard and you shall be rewarded. Urban Folklore from the Paperwork Empire*. Detroit: Wayne State University Press.
- FOSZTÓ László 1999: Nyomatott folklór. Mass média és népi kultúra. In Keszeg Vilmos (szerk.): *Írás, írott kultúra, folklór*. (Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 7.) Kolozsvár: Kriza János Néprajzi Társaság, 300–309.
- FÜLÖP Zoltán Ottó 2013: Az égből érkezett üzenetek szerepe és jelentősége az egyéni írásszokásokban. *Iskolakultúra* XXIII (7–8): 53–60.
- HEIM, Walter 1961: *Briefe zum Himmel. Die Grabbriefe am Mutter M. Theresia Scherer un Ingeboh*. Ein Beitrag zur religiösen Volkskunde in der Gegenwart. (Schriften der Schweizerischen Gesellschaft für Volkskunde 40.) Basel: Krebs.
- HOFFMANN-KRAYER, Eduard–BÄCHTOLD-STÄUBLI, Hanns 1927–1942: *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens I–X*. Berlin: Walter de Gruyter.
- HOPPÁL Mihály 1998: A szerencse lánclevele. Szent Antal-lánc a városi folklórban. In Hoppál Mihály: *Folklór és közösség*. Budapest: Széphalom Könyvműhely, 75–86.
- JUNG Károly 1994: *Őrszerek könyve*. Újvidék: Forum.
- KESZEG Vilmos 2013: *Hiedelmek, narratívumok, stratégiák*. (Néprajzi Egyetemi Jegyzetek 8.) Kolozsvár: BBTE Magyar Néprajzi és Antropológiai Intézet–Kriza János Néprajzi Társaság.
- KNOBLAUCH, Hubert 2010: Populäre Spiritualität. In Ruth-E. Mohrmann (Hrsg.): *Alternative Spiritualität heute*. (Beiträge zur Volkskultur in Nordwestdeutschland 114.) Münster: Waxmann, 19–35.
- KÜLLŐS Imola–SÁNDOR Ildikó 2009: *Két kárpátaljai parasztpróféta szent iratai*. (Fontes Ethnologiae Hungariae IV.) Budapest: L'Harmattan.
- LENGYEL Ágnes 2003: „...én Jézus Krisztus magam tulajdon isteni kezemmel írtam...” Égi levelek, látomásokban közvetített imádságok a palóc népi vallásosságban. In Barna Gábor (szerk.): *„Oh boldogságos Háromság” Tanulmányok a Szentháromság tiszteletéről*. (Szegedi Vallási Néprajzi Könyvtár 12.) Szeged: Paulus Hungarus–Kairosz, 243–256.
- LOVÁSZ Irén 2002: *Szagrális kommunikáció*. Budapest: Európai Folklór Intézet.
- MARINOV Iván–DEZSŐ András–PÁL Attila 2006: *Legendavadászat. Szóbeszédék, tévhitek és átverések nyomában*. Budapest: HVG Könyvek.
- McLUHAN, Marshall 2001: *A Gutenberg-galaxis: a tipográfiai ember létrejötté*. Budapest: Trezor. [The Gutenberg Galaxy. Toronto: University of Toronto Press, 1962.]

- MOLNÁR Ambrus 1986: A hajdúházi Szent Emberek és Szent Asszonyok Társasága. In Tüskés Gábor (szerk.): „Mert ezt Isten hagyta...” *Tanulmányok a népi vallásosság köréből*. Budapest: Magvető, 418–443.
- PÓCS Éva 2014: *Ráolvasások. Gyűjtemény a legújabb korból (1851–2012)*. (A Magyar Folklór Szövegvilága 2A.) Budapest: Balassi.
- RÉTHEY-PRÍKKEL Miklós (szerk.) 2007: *Hít szárnyán az újjászületésig*. Akasztó: Kiskun Helikon.
- SCHIRM Anita 2008: A lánclevelek stratégiái. In Sárdi Csilla (szerk.): *Kommunikáció az információs technológia korszakában. XVII. Magyar Alkalmazott Nyelvészeti Kongresszus előadásai. Siófok, 2007. április 19–21.* (MANYE 4.) Pécs–Székesfehérvár: MANYE–Kodolányi János Főiskola, 72–77.
- SILLING István 1992: Bajelhárító levelek a Vajdaságból. *Új Symposium* 7–8: 373–383.
- STÜBE, Rudolf 1930/31: Grafenamulett [Fülöp gróf áldásszövege, fegyveráldás]. *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens* III. Berlin–Leipzig: Gruyter, 1111–1112.
- 1931/32a: Himmelsbrief [Égi levelek]. *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens* IV. Berlin–Leipzig: Gruyter, 21–27.
- 1931/32b: Ölbergspruch [Fegyveráldás]. *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens* VI. Berlin–Leipzig: Gruyter, 1246–1247.
- 1935/36: Schutzbrief [Védelmesző levelek]. *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens* VII. Berlin–Leipzig: Gruyter, 1384–1385.
- 1936/37: Sonntagsbrief [Vasárnapi levelek]. *Handwörterbuch des deutschen Aberglaubens* VIII. Berlin–Leipzig: Gruyter, 99–104.
- SZOJKA Emese 1990: „Szent levél” a Bács-Kiskun megyei Tatabázáról és lánclevelek Bajáról. *Múzeumi Kutatások Bács-Kiskun Megyében 1988*. Kecskemét: Bács-Kiskun Megyei Múzeumigazgatóság, 178–191.
- UJVÁRY Zoltán 1980: A Mennyből jött levél. In Ujváry Zoltán (szerk.): *Népszokás és népköltészet. Válogatott tanulmányok*. (Hajdú-Bihar Megyei Múzeumok Közleményei 35.) Debrecen: Déri Múzeum, 477–493.

A kötet szerzői

- BEVER, EDWARD történészprofesszor, New York Állami Egyetem, College at Old Westbury
- BIRTALAN ÁGNES tanszékvezető egyetemi docens, Eötvös Loránd Tudományegyetem, BTK, Távol-keleti Intézet, Budapest
- CSEPREGI ILDIKÓ tudományos munkatárs, „Kelet–Nyugat” Vallásietnológiai Kutatócsoport, MTA BTK, Néprajztudományi Intézet, Budapest
- FÁBIÁN GABRIELLA tudományos munkatárs, MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport, Szeged
- FRAUHAMMER KRISZTINA tudományos munkatárs, MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport, Szeged
- GYÖNGYÖSSY ORSOLYA MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport, Szeged
- GYÓRFY ESZTER PhD-hallgató, Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Kolozsvár; tudományos segédmunkatárs, „Kelet–Nyugat” Vallásietnológiai Kutatócsoport, MTA BTK, Néprajztudományi Intézet, Budapest
- IANCU LAURA tudományos munkatárs, MTA BTK, Néprajztudományi Intézet, Budapest
- KESZEG VILMOS professzor, Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Magyar Néprajz és Antropológia Intézet, Kolozsvár
- MENCEJ, MIRJAM a folklorisztika professzora, Ljubljana-i Egyetem, Etnológia és Kulturális Antropológia Tanszék
- MINNIJAHMETOVA, TATJANA független etnológus és folklórkutató, Innsbruck
- OLÁH JÁNOS tanszékvezető egyetemi tanár, Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem, Budapest
- PETROVIĆ, SONJA a szerb irodalom professzora, Belgrádi Egyetem, Szerb és Délszláv Irodalom Tanszék
- PÓCS ÉVA professor emeritus, „Kelet–Nyugat” Vallásietnológiai Kutatócsoport, MTA BTK, Néprajztudományi Intézet
- RIVIÈRE, JANINE történész, független kutató, Torontói Egyetem
- SPÁT ESZTER antropológus, független kutató, Közép-európai Egyetem, Budapest
- TÓTH ANNA JUDIT tudományos munkatárs, „Kelet–Nyugat” Vallásietnológiai Kutatócsoport, MTA BTK, Néprajztudományi Intézet
- TÓTH G. PÉTER tudományos munkatárs, „Kelet–Nyugat” Vallásietnológiai Kutatócsoport, MTA BTK, Néprajztudományi Intézet
- TUCZAY, CHRISTA AGNES magán docens, Bécsi Egyetem, Germanisztika Intézet